

(моральна, політична, ідеологічна та інша шкода), основні (які зумовлюють місце делікту в системі Особливої частини КК) і додаткові (мають вторинний характер) мають реальний характер (ст. 115 КК) і представляють загрозу заподіяння шкоди охоронюваним благам (ст. 119 КК). Багато статей кримінального закону містять згадку про два і більше видів наслідків, породжуваних одним і тим же злочином. Звідси поділ злочинних результатів на прямі (притаманні основного складу) і непрямі (названі законодавцем в кваліфікованих складах).

Література

1. Базаров Р. А. Преступление. Состав преступления / Челябинск. юрид. ин-т МВД России. Челябинск, 1997. — 66 с.
2. Гаухман Л.Д. Насилие как средство совершения преступления. М.: Юрид. лит., 1974. - 166 с.
3. Глистин В.К. Проблема уголовно-правовой охраны общественных отношений (объект и квалификация). Л.: Изд-во ЛГУ, 1979. - 128 с.
4. Землюков В.В. Уголовно-правовые проблемы преступного вреда. Новосибирск, 1991. С. 118-183.
5. Иванова В.В. Преступное насилие: Учебное пособие для ВУЗов. - М.: ЮИ МВД РФ, Книжный мир, 2002. - 83 с.
6. Конституція України [Електронний ресурс]: закон України від 28. 06. 1996 р. № 2952-VI із змін., внес. згідно із Законами України: за станом на 2016 р. - Електрон. дан. (1 файл). - Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. - Назва з екрана
7. Коржанский Н.И. Объект и предмет уголовно-правовой охраны / Коржанский Н.И. - М.: Изд-во Акад. МВД СССР, 1980. - 248 с.
8. Мальцев В.В. Проблема уголовно-правовой оценки общественно опасных последствий. - Саратов, Изд-во Саратовского ун-та. 1989. 192 с. :
9. Михлин А. С.. Последствия преступления. М., 1969. 104 с

10. Привес М.Г., Лысенко Н.К., Бушкович В.И. Анатомия человека. 12-е изд., перераб. и доп. — СПб.: Издательский дом СПбМАПО, 2006. — 720 с

11. Скутин С.Л. Проблемы уголовно-правовой борьбы с преступными посягательствами на жизнь, здоровье и достоинство работников милиции, охраняющих общественный порядок. Дисс. . канд. юрид. наук. М., 1995- 230 с.

12. Тацый В.Я. Объект и предмет преступления в советском уголовном праве. - Харьков: Вища школа (изд-во при ХГУ), 1988. - 198 с.

13. Уголовная ответственность за уклонение от уплаты налогов и сборов / И. Н. Соловьев. — М.: Главбух, 2000. — 156 с.

14. Уголовное право. Общая часть: Учебник / Под ред. В. Н. Петрашева. М.: ПРИОР, 1999. 544 с.

15. Уголовно-правовая борьба с вовлечением несовершеннолетних в совершение антиобщественных действий: проблемы квалификации и профилактики / Пудовочкин Ю.Е.; Науч. ред.: Чечель Г.И. - Ставрополь: Изд-во Ставроп. ун-та, 2000. - 137 с.

Грищенко О.А.,
кандидат юридичних наук, доцент
завідувач кафедри кримінального права
та кримінології ОДУВС,
Ульянова Т.О.,
магістр ОДУВС
Надійшла до редакції: 18.03.2016

УДК 341.31

CASUS BELLI В ЕГЕЙСЬКОМУ МОРІ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ ПІДХОДИ ДО ПРИМИРЕННЯ

Ахмедова Е. Р.

Стаття досліджує та аналізує суть Егейської суперечки між Туреччиною та Грецією, процес складних перемовин навіть в умовах сприятливої атмосфери діалогу та співробітництва, існуючі проблеми та досягнення.

Ключові слова: Егейська суперечка, делімітація, демілітаризація, територіальні води, повітряний простір, континентальний шельф, район польотної інформації, тлумачення договорів, Туреччина.

Статья исследует и анализирует суть Егейского спора между Турцией и Грецией, процесс сложных переговоров даже в условиях благоприятной атмосферы диалога и сотрудничества, существующие проблемы и достижения.

Ключевые слова: Егейский спор, делимитация, демилитаризация, территориальные воды, воздушное пространство, континентальный шельф, район полетной информации, толкование договоров, Турция.

The article researches and analyzes the main points of Aegean dispute between Turkey and Greece, the process of hard negotiations even in terms of favorable atmo-

sphere of dialogue and cooperation, existing problems and achievements.

The article describes bilateral disputes between Greece and Turkey which have produced crises and even brought them to the brink of war. One series of disputes involves Aegean Sea borders. The two disagree over the border in the air, continental shelf, and territorial sea, over the status of islands in the Sea, and over the ownership of Aegean islets.

It is reported that the "Aegean disputes" have been one of the most controversial aspects of the relations between Greece and Turkey. These disputes and the effect they play on the relations between these two states have however never been static. Since the beginning of 2000, the two states concluded several bilateral agreements to achieve the end. Those agreements are in the fields of combating with terrorism and organized crimes, tourism, environment, protection of investments, economic co-operation, maritime transport, co-operation for customs, and cooperation in the fields of culture, science and technology. In addition, some progress is also achieved in the field of confidence building measures in collaboration with the NATO Secretary General. Since February 2002,

© Е.Р. Ахмедова, 2016

the high level bureaucrats of the two states are holding "exploratory talks" with the aim to understand each others actual stands as an initial step for the settlement of their substantial disputes, namely the Aegean disputes.

It should be stressed that it is not clear whether or not Greece and Turkey want to change the nature of their relations and resolve the Aegean disputes. Strong motivations to resolve exist. Greece wants to cultivate a more positive image in European circles and its relations with Turkey are an impediment. Turkish secularists want to be part of Europe and to stop Greek use of the veto in the European Union as a weapon in bilateral disputes. The influential Turkish military may favor a rapprochement with Athens.

Key words: *Aegean dispute, delimitation, demilitarization, territorial waters, national airspace, continental shelf, flight information regions, interpretation of treaties, Turkey.*

Постановка проблеми. Егейська суперечка представляє собою комплекс взаємопов'язаних спірних питань між Грецією і Туреччиною відносно суверенітету і суміжних прав в акваторії Егейського моря та повітряно-морському просторі над ним. Численні конфлікти, які виникали через невирішеність спірних питань від 1970-х років, значною мірою вплинули на теперішній стан греко-турецьких відносин. Двічі в 1987 році і на початку 1996 року Егейські спірні питання призводили до кризових ситуацій, близьких до спалаху військових дій між двома державами. Проблема Егейського моря та проблема Кіпру стали одними з найголовніших причин блокування Туреччини на шляху до отримання статусу країни-кандидата Європейського Союзу до 1999 року, а Європейська Рада й досі вимагає від Туреччини чіткого дотримання правил щодо вирішення усіх прикордонних та інших спорів з усіма країнами-членами ЄС перед вступом країни до Європейської Спільноти. Чимало дослідників вважають, що доки не закінчаться та не будуть врегульованими непорозуміння по даним питанням, держави-члени ЄС проявлятимуть мало інтересу до Егейського спору, який, до того ж, розглядається ними як двостороннє міждержавне питання, тобто таке, що має бути вирішене обома сторонами відповідно до принципів Статуту ООН та принципів права ЄС. Складність суперечки полягає в тому, що вона стосується стратегічних та комерційних інтересів обох конфліктуючих сторін, оскільки в площині інтересів лежать потужні морські та повітряні шляхи, а отже їхнє вирішення так чи інакше було б складним навіть в умовах гармонічних відносин сторін.

Ступінь наукової розробки теми. Зазначена проблематика знайшла своє відображення в дослідженнях багатьох зарубіжних спеціалістів. Варто відзначити праці Фуата Аксу [1], Алекса Поленова [2], Тозуна Бахчелі [3], Нужета Кандемір [4], Екаві Асанасапуло [5], Йеніза Язан [6], Керол Мігдалович [7], Мустафи Айдин [8], Юкселя Інана та Юнеля Аджера [9] та ін. Слід зазначити, що Ф. Аксу аналізує сутність усього спектру проблем Егейської суперечки та наявність прогресу у вирішенні тих чи інших питань на сьогоднішній день. В свою чергу А. Поленов досліджує суть Егейської суперечки з точки зору міжнародного права та аналізує основні нормативно-правові акти по даному питанню, а також позиції конфліктуючих сторін щодо їхнього виконання. Досліджуючи питання можливого одностороннього розширення Грецією територіальних вод, Т. Бахчелі також прогнозує наслідки та дії Туреччини у цьому випадку. Аналізуючи дії керівництва Туреччини у вирішенні Егейської суперечки, Н. Кандемір

досліджує основні положення "революційного" Плану колишнього прем'єр-міністра Туреччини Месута Йилмаза та реакцію міжнародної спільноти на нього. Дослідженню особливостей періоду "розрядки" між Туреччиною та Грецією присвячені наукові розвідки Е. Асанасапуло, який також аналізує заходи, що були вжиті обома сторонами в напрямку вирішення існуючих суперечок.

Велике значення в розкритті даної теми мали вивчення та аналіз міжнародних нормативно-правових актів, а також доповіді Європейської Комісії щодо прогресу Туреччини в питанні вирішення Егейської суперечки.

Метою статті є дослідження перспектив та можливостей мирного вирішення Егейської суперечки на сьогоднішній день.

Для досягнення мети роботи передбачається виконання таких завдань:

- здійснити аналіз основних проблем Егейської суперечки та позиції конфліктуючих сторін по кожному з конфліктних питань;
- провести аналіз основних міждержавних угод та документів щодо запропонованих ініціатив лідерів Туреччини та Греції в питанні вирішення Егейської суперечки та охарактеризувати основні досягнення в цьому напрямку;
- здійснити загальний аналіз основних положень революційного Плану колишнього прем'єр-міністра Туреччини М. Йилмаза та дослідити особливості його втілення на практиці;
- дати загальну характеристику найсприятливішому періоду між Туреччиною та Грецією з точки зору вирішення територіальних проблем та заходам, що були вжиті обома сторонами в цьому напрямку;
- здійснити аналіз результатів зустрічей лідерів та повноважених осіб кожної з конфліктуючих сторін з метою всестороннього врегулювання суперечки;
- проаналізувати доповіді Європейської Комісії щодо прогресу Туреччини в питанні вирішення Егейської суперечки.

Викладення основного матеріалу. Весь спектр спірних питань, що стосуються Егейського регіону, можна поділити на декілька категорій: делімітація територіальних вод; делімітація національного повітряного простору; делімітація виняткових економічних зон та зон економічної експлуатації континентального шельфу; делімітація районів польотної інформачії (англ. - FIR) тощо [10].

У ретроспективному аспекті суперечка навколо територіальних вод полягає у наступному: у зв'язку з тим, що на початку 1970-х років Греція і Туреччина почали проводити розвідку нафти в районі островів, Греція стала претендувати на розширення територіальних вод до 12 миль, у той час як за договором між Туреччиною та Італією від 1938 року вони були визначені в розмірі 6 миль. Туреччина рішуче виступила проти. У Туреччині підкреслюють, що розширення територіальних вод в Егейському морі значно ускладнило б плавання іноземних суден (у тому числі турецьких), так як скоротило б відкриті води Егейського моря з 56 до 26%, а грецькі територіальні води збільшилися б тут з 35 до 64%. Дванадцятимильні зони грецьких островів скоротили б кількість виходів в Егейське море для турецьких суден з п'яти до двох, при чому в умовах обмеженого використання, заблокували б суднопластво між основними портами на турецькому узбережжі. Крім того, з точки зору турецької сторони, у разі задоволення грецького плану усі шляхи з егейських і чорноморських портів Туреччини проходили б через райони грецької юрисдикції. Таким чином, у цьому випадку Туреччина

була б фактично блокована за межами Егейського моря і обмежена у власних територіальних водах [11, с.55].

В такій ситуації, для порівняння, доля суверенних егейських вод Туреччини збільшиться менш ніж на один відсоток з 8,3 до 8,8 відсотків. Як було сказано вище, доступ Туреччини до своїх головних портів - Стамбулу та Ізміру стане дуже важким без проходу через суверенні води Греції. На цій підставі, Туреччина заявила, що прийняття 12 мильного територіального моря перетворить Егейське море на "Зелене озеро" та неодноразово попереджувала, що таке розширення буде приводом для війни (далі: *casus belli*). Після ратифікації парламентом Греції 1 червня 1994 року Конвенції ООН з морського права 1982 року (далі: UNCLOS), парламент Туреччини послідував прикладу Афін та 8 червня 1994 року прийняв резолюцію, що надає право уряду Туреччини використовувати усі заходи для захисту прав Туреччини в Егейському морі [12, с.3].

Суперечка щодо континентального шельфу в районі грецьких островів також пов'язана з наявністю нафти в Егейському морі, а також із географічними особливостями власне Егейського моря та розташуванням країн в його басейні. Майже усі Егейські острови, окрім двох, належать Греції. Водночас низка великих островів, які належать Греції, розташовані у безпосередній близькості до материкових кордонів Туреччини. Це не дозволяє Туреччині розширити ані морські, ані повітряні зони впливу, оскільки вони розраховуються від найближчої точки території держави, що також претендує на цей простір. Будь-яке можливе розширення цих зон обов'язково у пропорційному відношенні принесе більше вигоди Греції, аніж Туреччині [13, с.3].

Цю проблему ускладнює відсутність договору між сторонами, що розділяє морські береги двох держав. Туреччина виходить з того, що континентальний шельф є природним геологічним продовженням континенту, як і острови, що знаходяться поблизу Анатолії. До того ж грецькі острови, на думку Анкари, частково перекривають турецький шельф. Туреччина вважає, що її шельф простягається від берега до тієї лінії, де глибина моря досягає 200 м (відповідно до міжнародної норми). З цього випливає, що Туреччина має право на шельф і у грецьких островах. Саме тому Анкара не погодилася з пропозицією Греції щодо "середньої лінії" між островами і анатолійським берегом, прийняття якої, на думку турків, "перетворить Егейське море у грецьке озеро". У свою чергу Греція доводить, що реалізація турецьких прагнень з питання континентального шельфу буде являти собою загрозу її суверенітету [14, с.56].

Красугольним камінням морського права є Женевська конвенція про континентальний шельф 1958 року [15] та UNCLOS [16]. Так, стаття 6 Женевської Конвенції встановлює, що тоді коли один континентальний шельф належить територіям двом або більше держав, бережжя яких знаходяться протилежно один від одного, кордон континентального шельфу має бути визначеним угодою, що має бути досягнута обома сторонами. У разі відсутності такої угоди - в силу певних обставин та невідзначеності лінії кордону - кордоном вважається середня лінія, кожна точка якої знаходиться на однаковій відстані від найближчих точок основної лінії з якої вимірюється ширина територіального моря кожної держави. Складність ситуації полягає в тому, що Туреччина не підписала Женевську Конвенцію, а отже вона не може бути застосована для вирішення спору по континентальному

шельфу Егейського моря [17].

Стаття 83 UNCLOS встановлює, що делімітація континентального шельфу між державами з протилежним або прилеглим бережжям має здійснюватись угодою відповідно до положень міжнародного права, зокрема, відповідно до статті 38 Статуту Міжнародного Суду ООН щодо справедливого вирішення даних спорів. Якщо ж протягом певного періоду часу не досягнуто будь-якої угоди, держави, яких стосується дане питання мають звернутися до процедури, що передбачена частиною XV данного документу щодо делімітації територіального моря між державами з протилежними або суміжними береговими лініями. На думку багатьох дослідників, UNCLOS, на відміну від Женевської конвенції 1958 року забезпечує необхідні інструкції для держав, що шукають рішення по питанню континентального шельфу та безпосередньо спрямований на необхідність розгляду даного питання Міжнародним Судом чи пропонує інший метод вирішення спору [18, с.2].

Греція приєдналася до Конвенції ООН 1982 року, заявивши, що залишає за собою право розширити свої територіальні води до 12 миль та вважає, що її позиція випливає не тільки з принципів договірності права, але і звичаєвого права, оскільки існує широкий консенсус у міжнародній спільноті. Виходячи з цього, Туреччина стверджує, що географічні особливості Егейського моря роблять строге використання 12-мильного правила незаконним з точки зору справедливості. Водночас Туреччина користується цим правилом поза межами Егейського моря. Афін, хоча і впевнені у своїй правоті та вважають своє право на 12-мильний територіальний простір таким, що не підлягає обговоренню, в той же час, з метою досягнення спільного компромісу з Анкарою, висловлюють бажання обговорити можливість передачі питання щодо делімітації континентального шельфу Егейського моря на розсуд Міжнародного Суду ООН (англ. - ICJ) в Гаазі. Суд відбувся в 1976 році, проте судові рішення відмовило у задоволенні грецької пропозиції. Пізніше, в кінці 1976 року Греція і Туреччина підписали договір у Берні (Швейцарія) і вирішили вести переговори відповідно до досягнутої угоди. Вони також прийняли рішення відмовитися від будь-яких дій щодо континентального шельфу. Діалог між двома державами тривав без остаточної угоди до 1981 року, а саме до рішення грецького прем'єр-міністра А. Папандреу зупинити переговори з Туреччиною [19, с.56].

Не менш важливим питанням, що входить до спектру проблем Егейської суперечки є проблема повітряного простору. Її сутність міститься в тому, що Греція має 10 морських миль (19 км) повітряного простору на відміну від нині закріплених 6 миль територіальних вод. З 1974 року Туреччина відмовилася визнати зовнішні 4 милі повітряного простору за Грецією, посилаючись на Статут Міжнародної організації цивільної авіації (далі: ICAO) 1948 року, що містить обов'язкові визначення, з яких випливає, що обидві повітряні зони повинні збігатися. Греція, в свою чергу, стверджує, що грецькі 10-морських миль (19 км) відповідають Статуту ICAO, оскільки були офіційно зафіксовані в 1931 році та визнані усіма сусідами Греції, включаючи і Туреччину до 1948 року, а відтак встановлені правильно. Нині ж, грецькі морські води повітряного простору встановлюються шириною 6-миль тільки через *casus belli* Туреччини. Складність даного питання полягає в конфліктах через польоти турецьких військових повітряних суден у національному

просторі Греції, що приводять до практики безперервних тактичних військових провокацій: турецька сторона вважає себе в праві здійснювати польоти у зовнішній 4-мильній смузі, в той час як грецькі військові літаки змушені перехоплювати їх. Ці “зустрічі” грецьких і турецьких літаків призводять до небезпечних маневрів, які вже неодноразово закінчувалися людськими жертвами з обох сторін [20].

Враховуючи кризове становище, що склалося, у лютому 1997 року Генеральний Секретар НАТО Хав'єр Солана запропонував заходи, що спрямовані на відбудову довіри між конфліктуєчими сторонами в рамках Меморандуму про Взаєморозуміння 1988 року. Відповідно до положень Меморандуму обидві сторони мали дійти згоди по наступним питанням: по-перше - поважати суверенітет, територіальну цілісність одне одного та права кожної із сторін на використання міжнародного морського та повітряного простору в Егейському регіоні; по-друге - під час проведення воєнних дій у відкритому морі та міжнародному повітряному просторі уникати вторгнення кораблів та повітряних об'єктів на дану територію; по-третє - уникати проведення воєнних учень у відкритому морі та міжнародному повітряному просторі у розпал туристичного сезону в період з 1 липня по 1 вересня та в період національних та релігійних свят. Туреччина погодилася з вищевказаними пропозиціями з деякими поправками, зокрема, погодилася на період з 1 липня по 15 серпня, на відміну від Греції, яка одразу погодилася з мораторієм на проведення воєнних вчень в запропоновані терміни. В свою чергу, Греція відмовилася розброювати свої бойові літаки в межах національного повітряного простору, але запевнила, що навчальні польоти будуть неозброєними, а також зобов'язалась забезпечити прямий зв'язок між Афінами та НАТО, Туреччиною та НАТО [21, с.8-9]. Греція до цього часу вимагає від Туреччини надання планів польотів воєнної авіації, на що Анкара заявляє, що така наполегливість порушує Чиказьку Конвенцію 1944 року [22] відповідно до положень якої, тільки воєнна авіація повинна реєструвати плани польотів, а не державна. Туреччина також висловлює претензії щодо відмови Греції поважати демілітаризований статус Егейських островів, порушуючи свої правові та договірні зобов'язання відповідно до статті 14 Паризького Договору 1947 року [23].

У 1996 році прем'єр-міністром Туреччини М. Йилмазом було представлено революційний план щодо вирішення Егейської суперечки. В своїй промові прем'єр заявив, що Туреччина проходить через тяжкий період відносин з Грецією, а грецько-турецькі відносини як такі мають чимало загроз. За словами міністра, “фундаментальні інтереси обох країн мають лежати в площині миру та співробітництва, а не конфронтації. Неспроможність вирішити існуючі проблеми створюють атмосферу, що сприяє спалахам нових криз. Лідери обох країн зіштовхнулися з історичною відповідальністю створити атмосферу взаємної довіри, надати двостороннім відносинам нової якості та відкрити нову главу турецько-грецьких відносин” [24]. Відповідно до положень плану, нова мирна ініціатива Туреччини мала базуватись на основних чотирьох засадах: по-перше, на механізмі мирного врегулювання спорів, тобто окрім діалогу та прямих переговорів, Туреччина підтримувала можливість вирішення спору за участі незалежних сторін, включаючи посередництво, третейський суд та судовий розгляд справи; по-друге, політичний аспект, що означало підтримку Туреччиною створення загального документу, що

служитиме основою для розвитку дружніх відносин між сторонами; по-третє, втілення нових принципів безпеки між сторонами, що спрямовані на створення довірчих відносин в військовій та оборонній сферах; по-четверте, створення норм поведінки, що міститимуть основні правила щодо проведення повсякденної діяльності обох сторін [25, с.7].

План М. Йилмаза став найпрогресивнішим з усіх, що були запропоновані Туреччиною за останні 30 років та закликав до покращення відносин з Грецією. Його позитивно сприйняли в США та Європі, але, не в Греції, яка продовжувала блокувати фінансову допомогу від Європейського Союзу, що була обіцяна Туреччині перед вступом країни до Європейської Спільноти. Крім того, Міністр Оборони Греції Арсеніас заявив, що його країна шукатиме союзників, що є ворогами Туреччини, такі як Сирія та продовжуватиме займати тверду позицію по Егейському питанню. Туреччина, незважаючи на очевидні протести з боку Греції, й досі наполегливо вірить в те, що цей план є єдиним шляхом в вирішенні конфлікту [26, с.7-8].

На думку дослідників, Егейський конфлікт можливо було б вирішити здоровим глуздом, якщо б навколо нього не нагніталися пристрасті засобами масової інформації та політиками, особливо під час виборів як в Греції, так і в Туреччині. Звичайно, відсутність прогресу вже має та продовжуватиме мати вплив на кандидатстві Туреччини до Європейського Союзу, особливо через прийняття Парламентом Туреччини резолюції щодо початку війни з Грецією [27]. Крім того, військові польоти Туреччини не над своєю територією та її небажання ратифікувати UNCLOS часто критикується в щорічних доповідях Європейської Комісії, а також на зустрічах Ради Асоціації.

В аналітичній статті журналу Полісі Брифінг (англ. - Policy Briefing) йдеться про переваги, що отримують Греція та Туреччина від вирішення довготривалого спору. Економічні переваги закінчення воєнного протистояння особливо зрозумілі для Греції, але й Туреччина матиме чималі економічні права. Перш за все, вирішення даного спору оживить відносини з ЄС та підвищить довіру до принципів зовнішньої політики Туреччини “нульових проблем”. Цей процес, на думку дослідників, міг би включати наступні етапи:

- перший етап - Туреччина офіційно закінчує польоти над територією заселених грецьких островів та розпускає Четверту Армію або переміщує її подалі від Егейського моря, а Греція, в свою чергу, проводитиме делімітацію Егейських островів відповідно до зобов'язань, що взяла на себе в низці попередніх договорів, коли було досягнуто та ратифіковано угоду з Туреччиною щодо Егейського моря;

- другий етап - обидві сторони заявляють про готовність проведення переговорів щодо особливих Егейських схем відповідно до загальних принципів UNCLOS на основі рівності та враховуючи особливі обставини. Греція публічно визнає Туреччину як прибережну державу, її права в процесі делімітації морських зон Егейського моря та запевняє, що подібні питання будуть передані на розгляд Міжнародного Суду або вирішенні іншими державами, що мають берегові лінії в морі, що, в свою чергу, розділене між декількома державами. Туреччина, зі свого боку, має публічно ратифікувати UNCLOS та визнати міжнародне право Греції щодо розширення її територіального моря до 12 морських миль. Сторони мають заявити, що переговори включатимуть питання,

що забезпечать створення коридорів вільного морського простору для головних портів Туреччини, а проливи Босфор та Дарданелли до Чорного моря можуть бути використані для міжнародного судноплавства;

- третій етап - Туреччина та Греція направляють будь-які питання, особливо ті, що стосуються континентально-го шельфу на розгляд Міжнародного Суду [28, с.14-16].

Слід зазначити, що суттєва розрядка у відносинах між Грецією та Туреччиною відбулася в період з 1999 по 2005 роки. Заходи в напрямку європеїзації в обох країнах дали початок встановленню добрих відносин між сторонами та покращили атмосферу взаєморозуміння в політичній сфері. Так, в 1999 році уряди Туреччини та Греції на чолі з Бюлентом Еджевітом та Костасом Сімітісом відповідно, з метою покращення двосторонніх відносин почали відповідні переговори, а зусилля в цьому напрямку продовжилися наступними урядами Таїпа Ердогана в Туреччині та Костаса Караманліса, а пізніше Джорджа Папандреу в Греції. Зокрема, протягом даного періоду було проведено чимало візитів на вищому рівні; переговорів, метою яких було відновлення довіри; створено робочі групи в низці сфер двостороннього співробітництва тощо. Кажучи про конкретні результати, мало місце укладення чималої кількості угод в сфері туризму, захисту навколишнього середовища, інвестицій, енергетики тощо, але реальні результати по питаннях вищої політики та питаннях Егейської суперечки були досить обмеженими, оскільки жодне з ключових питань між обома сторонами не було вирішено [29, с. 19-20].

Розрядка у двосторонніх відносинах також пояснювалась новою політикою Греції та її прагненням примиритися з Туреччиною на основі поваги до принципів та цінностей класичної школи міжнародних відносин. Греція, таким чином, сподівалася створити сприятливий клімат у відносинах з Туреччиною, що мало привести до стабільності, економічного процвітання та мирного співіснування в регіоні. Іншими словами, підтримка Греції вказаних процесів виходила з тих міркувань, що Туреччина, як потенційний член ЄС, мала прийняти деякі додаткові критерії разом з Копенгагенськими критеріями, що безпосередньо пов'язані з питаннями двосторонніх відносин, зокрема Егейське питання та питання Кіпру [30]. Підтримка Туреччини Грецією також була продемонстрована в грудні 2002 року на саміті ЄС в Копенгагені під час розгляду питання відповідності Туреччини Копенгагенським критеріям. Незважаючи на те, що ніхто не піддав сумніву невідповідність Туреччини Копенгагенським критеріям, Греція разом з Італією та Іспанією відстоювали позицію, що Європейський Союз має переглянути прогрес Туреччини та розпочати переговори щодо вступу країни до ЄС вже в 2004 році. Пропозиція Греції не була прийнята Європейською Радою, але факт, що держава, яка тримала замороженими відносини Туреччина-ЄС більш ніж десятиліття зараз належить до меншості країн-членів ЄС, що виступають за прискорення процесу вступу Туреччини до ЄС, свідчить про кардинальну зміну поглядів Греції на відносини ЄС-Туреччина та ролі Європейського Союзу у відносинах Греція-Туреччина.

Для розуміння позиції теперішнього керівництва Турецької Республіки в напрямку вирішення Егейської суперечки вважаємо за необхідне здійснити аналіз щорічних доповідей Європейської Комісії (далі: ЄК) щодо прогресу Туреччини в питаннях відповідності критеріям ЄС. Загалом, вони дають підстави зробити висновки, що

деякі прагнення в стабілізації двосторонніх відносин є очевидними та відображаються в низці заходів, вжитих обома сторонами, але сторонам необхідно прикладати ще більших зусиль в досягненні компромісу по сумнозвісній Егейській суперечці. Зокрема, доповідь ЄК за 2006 рік привітала погодження нового пакету заходів, що включав будівництво нового мосту над кордоном річки Еврос/Мерич та створення спільної громадської оперативної групи по попередженню природних лих та низки заходів, що спрямовані на відновлення довіри між сторонами [31]. Доповідь ЄК за 2007 рік позитивно сприйняла обговорення заходів в воєнній сфері, серед яких розвиток технічних засобів для забезпечення безпеки польотів та транспорту, створення комітету начальників Генеральних штабів з балканських країн та Блоку спільних операцій для участі в миротворчих операціях під егідою НАТО. Але, незважаючи на усі досягнення, Греція продовжувала офіційно скаржитися на порушення Туреччиною повітряного простору протягом даного періоду [32].

Офіційний візит прем'єр-міністра Греції до Туреччини в січні 2008 року став першим такого рівня за останні 49 років, а його результатом стало підписання 31 угоди та погодження 24 заходів, що спрямовані на зміцнення довіри між сторонами. Разом з тим, ЄК продовжує засуджувати існування загрози casus belli, що була прийнята Парламентом Туреччини в грудні 2008 року у відповідь на можливе розширення територіальних вод Греції. Висновки ЄК за 2008 рік звучать наступним чином: "Туреччина має беззастережно будувати хороші сусідські відносини та рухатись до мирного вирішення спірних питань відповідно до Статуту ООН, звертаючись у разі необхідності до Міжнародного Суду". За даний період, Грецією було зроблено чимало офіційних скарг щодо порушень свого повітряного простору з боку Туреччини, включаючи польоти над своїми островами [33]. Доповідь ЄК за 2010 рік привітала зусилля як Туреччини, так і Греції в напрямку покращення двосторонніх відносин. Зокрема, ЄК позитивно сприйняла зустріч прем'єр-міністра Туреччини Р.Т. Ердогана з прем'єр-міністром Греції А. Папандреу в Афінах, в ході якої було підписано низку угод по співробітництву в сфері торгівлі, освіті, транспорту, енергетиці, культурі та навколишнього середовища. Крім того, з метою визнання прав нелегальних мігрантів було досягнуто двосторонню угоду, але вона поки ще не працює на практиці. Загроза casus belli все ще існує та ЄС продовжує закликати Туреччину до уникнення будь-якого роду загроз, джерел конфліктів або дій, що можуть нанести шкоду хорошим сусідським відносинам та мирному врегулюванню спорів [34]. В доповіді 2011 року ЄК в черговий раз засудила загрозу casus belli та виразила стурбованість тим, що Греція продовжує офіційно скаржитися на порушення своїх територіальних вод та повітряного простору Туреччиною, включаючи польоти над своїми островами [35]. Доповідь ЄК за 2012 [36], 2013 [37] та 2014 [38] роки констатувала наявність різких виступів Греції щодо заяв Туреччини стосовно пошуків морської нафти та природного газу, включаючи ту частину континентального шельфу, що знаходиться за територією грецького острова Кастелорізо. Загроза casus belli все ще існує, крім того, Греція виступила з низкою офіційних скарг щодо порушень своїх територіальних вод та повітряного простору з боку Туреччини, включаючи польоти над грецькими островами.

Починаючи з 2002 року представники міністерств закордонних справ двох країн зустрічалися для проведення

“попередніх переговорів” більш ніж 50 разів. Метою цих зустрічей як і завжди було досягнення згоди обох сторін щодо врегулювання спору по континентальному шельфу та інших невіршених питань. У приватних бесідах дипломати погоджуються, що історичні обставини, що змінилися, дозволяють сьогодні вирішити конфлікт, який більшою мірою пов'язаний з внутрішньополітичними відносинами і настроєм суспільства, ніж з реальними проблемами безпеки, але відсутність політичної волі, небажання йти на поступки і відмова приймати непопулярні компромісні рішення призвело до того, що переговори не просунулися далі початкової стадії.

Висновки. Резюмуючи наведене вище, можна дійти наступних висновків:

А) як Туреччина так і Греція мають чималі мотивації для покращення двосторонніх відносин, а це, в свою чергу, матиме користь для внутрішнього розвитку обох конфліктуючих сторін;

Б) Греція, на думку багатьох дослідників, ймовірно в найближчому майбутньому розробить деякі стратегії по вирішенню даної суперечки. Підтвердженням цього є слова міністра закордонних справ Греції Дж. Папандреу, який заявив про необхідність зміни зовнішньої політики Греції, мотивуючи це тим, що країна повинна мати більш позитивним імідж в Європі, щоб не вважатись безкомпромісною. Більш того, враховуючи фінансову кризу Греції, уряд країни скоріше намагатиметься вирішити Егейські питання хоча б для того, щоб знизити рівень погрози, що несе за собою положення *casus belli* Туреччини;

В) забезпечення безпечних умов судноплавства в цьому регіоні відповідає інтересам усіх зацікавлених сторін, у тому числі причорноморських держав, морським суднам яких, для виходу в Середземне море і далі, в Атлантичний океан, необхідно перетнути Егейське море;

Г) майбутні перспективи двосторонніх міждержавних відносин між Грецією та Туреччиною залежатимуть також від відносин між Туреччиною та Європейським Союзом, оскільки останній завжди відігравав суттєву роль в формуванні політичної стратегії як Туреччини, так і Греції.

Література

1. Aksu F. Ege Sorunlarının Gelececeği ve Türkiye / F. Aksu [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.sbu.yildiz.edu.tr/~faksu/Fuatyayinlar/egesorunTr.htm>
2. Paulenoff A. The Aegean Sea Continental Shelf Dispute: Greek and Turkish Interpretations / A. Paulenoff [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.perspectivesonglobalissues.com/0302/continental.pdf>
3. Bahcheli T. The Potential for Conflicts in Greek-Turkish Relations / T. Bahcheli [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.heer.at/pdf_pool/publikationen/03_jb00_24.pdf
4. Kandemir N. Turkey-Greece Relations / N. Kandemir [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1482&context=ilj>
5. Athanassopoulou E. Turkey and Greece / E. Athanassopoulou [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://eprints.lse.ac.uk/43500/1/Turkey%27s%20Global%20Strategy_Turkey%20and%20Greece%28lsero%29.pdf
6. Yaza Y. Türk-Yunan Ege Denizi Sorularının Avrupa Birliği Komisyonunun ve Parlamentosunun Bakış Açılı Çerçevesinde İncelenmesi / Y. Yaza [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ksuiibf/article/viewFile/5000039266/5000038139>

7. Migdalovitz C. Greece and Turkey: Aegean Issues – Background and Recent Developments / C. Migdalovitz [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://congressionalresearch.com/97-799/document.php?study=Greece+and+Turkey+Aegean+Issues+---+Background+and+Recent+Developments>

8. Aydın M. Cacophony In the Aegean; Contemporary Turkish-Greek Relations / M. Aydın [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/44/1569/17037.pdf>

9. İnan Y. The Aegean Disputes / Y. İnan, Y. Acer [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.foreignpolicy.org.tr/documents/251202.pdf>

10. Егейська суперечка [Електронний ресурс]. - Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%95%D0%B3%D0%B5%D0%B9%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0_%D1%81%D1%83%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D1%87%D0%BA%D0%B0

11. Козик К.И. Турецко-греческие отношения в 1970-1980-е гг.: Эгейская проблема [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/turetsko-grechskie-otnosheniya-v-1970-1980-e-gg-egeyskaya-problema>

12. Bahcheli T. The Potential for Conflicts in Greek-Turkish Relations / T. Bahcheli [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.heer.at/pdf_pool/publikationen/03_jb00_24.pdf

13. Costs and benefits arising from the establishment of maritime zones in the Mediterranean Sea [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/maritimeaffairs/documentation/studies/documents/maritime-zones-mediterranean-report_en.pdf

14. Козик К.И. Турецко-греческие отношения в 1970-1980-е гг.: Эгейская проблема [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/turetsko-grechskie-otnosheniya-v-1970-1980-e-gg-egeyskaya-problema>

15. Конвенція про континентальний шельф (Женева, 1958 рік) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_179

16. United Nations Convention on the Law of the Sea [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.un.org/depts/los/convention_agreements/texts/unclos/unclos_e.pdf

17. Aksu F. Ege Sorunlarının Gelececeği ve Türkiye / F. Aksu [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.sbu.yildiz.edu.tr/~faksu/Fuatyayinlar/egesorunTr.htm>

18. Paulenoff A. The Aegean Sea Continental Shelf Dispute: Greek and Turkish Interpretations / A. Paulenoff [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.perspectivesonglobalissues.com/0302/continental.pdf>

19. Козик К.И. Турецко-греческие отношения в 1970-1980-е гг.: Эгейская проблема [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://cyberleninka.ru/article/n/turetsko-grechskie-otnosheniya-v-1970-1980-e-gg-egeyskaya-problema>

20. Yaza Y. Türk-Yunan Ege Denizi Sorularının Avrupa Birliği Komisyonunun ve Parlamentosunun Bakış Açılı Çerçevesinde İncelenmesi / Y. Yaza [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/ksuiibf/article/viewFile/5000039266/5000038139>

21. Migdalovitz C. Greece and Turkey: Aegean Issues – Background and Recent Developments / C. Migdalovitz [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://congressionalresearch.com/97-799/document.php?study=Greece+and+Turkey+Aegean+Issues+---+Background+and+R>

Recent+Developments

22. Convention on International Civil Aviation [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.icao.int/publications/Documents/7300_orig.pdf

23. Paris Peace Treaty 1950 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.istraistria.hr/fileadmin/dokumenti/upravna_tijela/UO_za_tal_nac_zaj/Instrumenti_zastite_ljudskih_prava/II.Medunarodni_ugovori_i_bilateralni_sporazumi/1.Medunarodni_ugovori_i_bilateralni_sporazumi/II-1.1.Treaty_of_Peace_with_Italy.pdf

24. Kandemir N. Turkey-Greece Relations / N. Kandemir [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://ir.lawnet.fordham.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1482&context=ilj>

25. Там само.

26. Там само.

27. Aksu F. Ege Sorunlarının Geleceği ve Türkiye / F. Aksu [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.sbu.yildiz.edu.tr/~faksu/Fuatyayinlar/egesorunTr.htm>

28. Policy Briefing. Turkey and Greece: Time to Settle the Aegean Dispute [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/europe/turkey-cyprus/turkey/B64-%20Turkey%20and%20Greece-%20Time%20to%20Settle%20the%20Aegean%20Dispute.pdf>

29. Athanassopoulou E. Turkey's Global Strategy: Turkey and Greece / E. Athanassopoulou [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://eprints.lse.ac.uk/43500/1/Turkey%27s%20Global%20Strategy_Turkey%20and%20Greece%28lsero%29.pdf

30. Commission Staff Working Paper. Turkey 2008 Progress Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf

31. Commission Staff Working Paper. Turkey 2006 Progress Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2006/

nov/tr_sec_1390_en.pdf

32. Commission Staff Working Paper. Turkey 2007 Progress Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2007/turkey_progress_report_en.pdf

33. Commission Staff Working Paper. Turkey 2008 Progress Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key_documents/reports_nov_2008/turkey_progress_report_en.pdf

34. Commission Staff Working Paper. Turkey 2010 Progress Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2010/package/tr_rapport_2010_en.pdf

35. Commission Staff Working Paper. Turkey 2011 Progress Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/tr_rapport_2011_en.pdf

36. Commission Staff Working Paper. Turkey 2012 Progress Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2012/package/tr_rapport_2012_en.pdf

37. Commission Staff Working Paper. Turkey 2013 Progress Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу:

38. Commission Staff Working Paper. Turkey 2014 Progress Report [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-turkey-progress-report_en.pdf

Ахмедова Е.Р.,

здобувач кафедри конституційного, адміністративного та міжнародного права

Маріупольського державного університету

Надійшла до редакції: 23.03.2016

УДК 159.923:343.915

ДЕЯКІ ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДИКТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ НЕПОВНОЛІТНІХ

Ковальова О. М.

Стаття присвячена розгляду адиктивної поведінки неповнолітніх шляхом визначення її сутності, психологічних особливостей та форм прояву. Звернено увагу на доцільності розширити коло ознак адиктивної поведінки неповнолітніх, включивши до нього схильність неповнолітніх приписувати відповідальність за будь-які неприємні обставини батькам, вчителям, друзям тощо. Особливо зупинено на найбільш розповсюдженій формі адиктивної поведінки неповнолітніх - хімічній залежності.

Ключові слова: адиктивна поведінка, неповнолітні, форми прояву адиктивної поведінки, психічні стани, девіантна поведінка, адиктивна спрямованість, залежність, поведінка, деструктивна поведінка, хімічна залежність, наркоманія

Статья посвящена рассмотрению аддиктивного поведения несовершеннолетних путем определения ее сущности, психологических особенностей и форм проявления. Обращено внимание на целесообразности расширить круг признаков аддиктивного поведения несовершеннолетних, включив в него склонность несовершеннолетних приписывать ответственность за любые неприятные обстоятельства родителям,

учителям, друзьям и т.д. Отдельно приостановлено на наиболее распространенной форме аддиктивного поведения несовершеннолетних - химической зависимости.

Ключевые слова: аддиктивное поведение, несовершеннолетние, формы проявления аддиктивного поведения, психические состояния, девиантное поведение, аддиктивная направленность, зависимость, поведение, деструктивное поведение, химическая зависимость, наркомания

At the present stage of development and formation of the Ukrainian society which is characterized by crisis in economy, policy, culture of education, the special concern is caused by minors. Considering that the teenage age is characterized emotional and strong-willed instability caused by puberty, difficulties of formation of new identity upon transition from the childhood to a maturity. The teenager seeks to understand himself, the desires, opportunities, specific features, to find out the similarity to other people and the difference from them. However exactly minors were the most vulnerable part of society, attempts of minors to ego-trip in society faces as a result absence of understanding and respect from adults. Therefore teenagers have a sharp internal conflict,

© О.М. Ковальова, 2016